

Ese de dóne o in septemana:

Joi-a si Dumineca.

Pretulu de penumeratiune:

pre anu intregu . . . 6 fl. v. a.
" diumetate de anu . . . 3 fl. v. a.
" patrariu de au . . . 1 fl. 50 cr.

Pentru Romanii si strainetate:

pre anu intregu . . . 9 fl. v. a.
" diumetate de anu . . . 4 fl. 50 cr.

LUMINA.

Fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Corespondintiele si banii de penumeratiune se se adreseze de a dreptulu: Redactiunei „Lumina” in Aradu, cancelari'a episcopésca.

Pentru publicatiunile de trei ori, ce contieniu cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sire garmond) taes'a e 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl., éra mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste sume si timbrulu. — Pretulu publicatiuniloru se se anticipe.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

PARTE OFICIALE.

Nr. 628. Pres.

Cerculariu

catra toti acesorii din districtulu consistoriului aradanu.

Pentru tractarea operatelu comisionali, si incheierea raportelu senatelu consistoriali, ce se voru aterne sinodulu eparchialu iminente, se conchiama Consistoriulu plenariu pe ³/₁₅ aprile si dilele urmatórie a. c. candu apoi succesive se voru tiené si siedintiele senatelu particulare.

Aradu 25. martiu 1874.

Mironu Romanul, m. p.
Episcopu.

Nr. 646.

Epitr. 204.

Normativu consistorialu,

obligatoriu pentru tóte ofieiele, comitetele si epitropiele parochiale de sub Consistoriulu eparchialu romanu greco-orientalu alu Aradului.

Candu s'au emisu ordinatiunile normative de datulu

Nr. 80

Nr. 808.

4. Februaru 1871 ^{Nr. 80} Epitr. 118 si 15. Iuniu 1871. ^{Nr. 808.} Epitr. 278. in

privinti'a manipularii si administrarii baniloru bisericesci scolari si fundatiunali, Consistoriulu acest'a a fostu condusu de acea intentiune: ca de o parte se delature anomaliele si abuserile daunóse, ivite in chivernisirea averei bisericesci, ér de alta parte, comitetelu si epitropieloru parochiali, in sfer'a de activitate a loru, provediuta in Art. II. §. 23. p. 2. si §. 27. p. 6. a statutulu organicu, se li dee o inviatune corespondietória, spre a si poté impliní debrintiele — morali cu conscientiositatea, acurate'ti'a si punctualitatea, ce o pretinde interesulu si buna-starea bisericee nóstre.

Inse Consistoriulu eparchialu, a bagatu de séma, ma din casuri concrete s'a convinsu: cà dispusetiunile stat. org. si ordinatiunile normative, provocate mai susu, in multe bcuri nu se manutienu cumu se recere, ci se aplica fórté superficialu, ba in unele comune bisericesci de feliu nu se obséva nici efectuescu; dreptu dovéda urmatoriele casuri specali:

1. Ii cutare comuna, chiar preotulu concerninte, influintiendu siseducendu pre epitropulu bisericee, fora de scirea si invoira comitetulu parochialu, a luatú sume insemnate din bani bisericee firesce in chipu de imprumutu; dar' despre are bani, necumu se fie datu obligatiune formala provediuta cu garanti'a ipotecaria, epitropulu nici macaru o simpl' recunoscintia inserisu, nu are la mana spre legitimarea sa.

Umarea acestei anomalii e acea: cà preotulu respectivu a reposatu, fora de a remané cátusi de pucina

avere propria privata, din care se se póta incassá deto-ri'a, respective pretensiunea bisericee; desí §. 23. p. 2. si §. 27. p. 6. din stat. org. impune comitetulu parochialu: „a ingrigi pentru sustienerea in intregime a averei bisericesci miscatórie si nemiscatórie” ér epitropiei parochiale i opresce: „a intreprinde vre-o erogatiune fora imputernicirea comitetulu respective sinodulu parochialu”; va se dica: in prim'a linia membrii comitetulu parochialu sunt responsabili, pentru cà n'au controlatu epitropi'a conformu §. 27. p. 5. din stat. org; ér' epitropii parochiali sunt si mai vinovati, si asia densii, — pe calea regresulu din avera loru, voru restituí bisericee sumele consumate de reposatulu preotu, pentru cà au calcatu dispusetiunile §. 27. p. 6. a stat. org. si pentru cà normativele consistoriali suscitade ii au facutu responsabili pentru veri ce daune eventuali provenitórie din negriginti'a loru.

2. Totu cutare preotu, in decursu de mai multi ani, n'a solvitu contributiunea publica regésca si comunala, nici prestatiunile de ecuivalentu dupa sesiunea parochiala ale careia venituri inse, fiindu destinate la dotatiunea sa le-au folositu deplinu; de unde urméza, acea fatala impre- giurare: cà reposandú preotulu restantieriu de contributiune, — auctoritatile finantiale prin organele esecutive, ne- aflandu lasamentu privatu propriu alu reposatulu, au secuestratu sesiunea parochiala, pe care intabulandu sarcinele contributiunali, pamenturile le-au esarendatu la partu- culari pe mai multi ani, adeca pana se voru depurá res- tantiele contributiunali dimpreuna cu percentele de intar- diere si spesele esecutiunali, cari tóte la olalta facu o suma enorma.

Eventualitatea acést'a este chiar in detrimentulu ve- duvei preotese si a orfaniloru delasati, pentru a-caroru sustienere reposatulu sociu si parinte in decursulu vie- tiei si a functiunei sale indelungate — neingriginduse, i-au lipsitu chiar si de beneficiulu venituriloru intercalarie ce li competu sermaniloru pe unu anu de dile. Prin acést'a apoi atátu comunei bisericesci, câtú si jurisdicitiunei die- cesane in privinti'a depliniei séu reduceri parochiei devenite vacanta, s'au casiunatu neplaceri si perplesitati; càci intrevenirile si representatiunile facute de aicia, la locurile competinti in meritulu acest'a au remasu necon- siderate si inca tocmai din motivu pentru cà sesiunile parochiali fiindu proprietati ale bisericee, organele con- crediute cu chivernisirea loru, au datorintia a starui si pentru punctual'a depurare a sarcineloru contributiunali publice, dela cari nici chiar' averilerariali nu sunt scutite, — séu exceptiunate. —

3. S'a mai intemplatú apoi si aceea: cà cutare preotu séu invetiatoriu ér fora de scirea si invoira comitetulu parochialu a datu in arenda pamenturile la partu- culari, inchieindu contracte pe mai multi ani, pentru cari apoi sum'a intréga a pretiului arendei a primit' o inainte, si a si consumat' o, fora de a trage séma la conscintiele viitorulu. —

Reposandu apoi preotulu. urmatorii lui, adeca veduv'a si orfani si in privintia acésta sunt espusi fatalitatiloru si controverselor cu respectivii arendatori de pamenturi; deorece pamenturile parochiali si scolare, sunt *averi* adeca *proprietati neatacabile ale bisericeii universale, date preotului si invetiatoriului numai spre usufructuire ca dotatiune, pe timpul vietiei si respective functiunei*; prin urmare, veri ce contracte de acésta natura dupa moartea usufructuariloru preoti si invetiatori, facia cu comun'a si auctoritatea bisericesca neavendu nici o valóre, — de sine se intielege: cá eventualele consecintie procesuali urdite din asemenea negociatiuni abusive, ér numai biet'a familia le suporta si simtiesce cumplitu.

Deci ca se se précurme si delature odata asemenea anomalii condamnabili, precátu de daunóse interesului bisericeii, pre atátu de compromitetórie si periculóse moralitatii si esistintiei preotimei si altoru fecie bisericesci si scolare: Consistoriulu eparhialu, ca superioritate, in vertutea dreptului si detorintei de supraveghiare, prin normativulu de facia, — si in legatura cu ordinatiunile precedinti, — emise deja in acestu meritu, spre cinosura, strict'a acomodate si efectuire, de nou dispune si ordinéza:

I. Cu privire la imprumuturi de bani bisericesci.

1. Precum n'a fostu, si nu i este permis comitetului parochialu, a-si dá invoirea ca se se imprumute cuiv'a bani bisericesci fora de legitimarea garantiei prescrise in ordinatiunea dedatulu 15. Iuniu 1871.^{Nr. 808. Epitr. 278.} si precum comitetulu parochialu, abatenduse dela acésta regula va suportá regresulu pentru daunele bisericeii, — totu asiá acei epitropi, carii au indresnitú séu voru indresni fora de scirea si imputernicirea comitetului parochialu a dá cuiva, — fie preotului, invetiatoriului ori altui credintiosu, — macar unu cruceriu imprumutu: se dechiara de neapabili pentru chivernisirea baniloru bisericesci, si depunenduse numai decátu, voru fi constrinsi daunele eventuali a le restituí bisericeii din averea loru propria.

2. Comitetele parochiali, sub greumentulu responsabilitatii, sunt indetorate: conformu §. 27. p. 5. a stat. org. in decursulu anului, din candu in candu, a controlá si visitá cass'a bisericesca adeca pre epitropi, — a constata rezultatulu controlarii si visitarii si a face relatiune protopresviterului; ér acest'a in cátu va aflá: cá in cutare comuna din partea cutarui epitropu s'a comis abateré si abusu, — conformu normativului din 27. Iuliu 1872.^{Nr. 1012. Epitr. 319.} pre respectivulu epitropu numai decátu ilu va depune, si manipularé baniloru, o va concrede interimalminte unui membru din comitetulu parochialu, pana voru urmá dispusetiunile ulterióre; ér in casuri de abuseri si deficituri grave si evidente, insusi comitetulu parochialu pote face acést'a fara de intevenirea protopresviterului, facendu acestuia aretare supletorie.

3. Spre a se poté constata si delaturá celea pana acum'a deja intemplete: protopresviterii concerninti, in firulu ordinatiunei consistoriali din 15. Iuniu 1871.^{Nr. 808. Epitr. 287.} alinea 3, sunt insarcinati, a substerne Consistoriului o aretare specifica despre tote pretensiunile de bani bisericesci, dubióse si neincassabile in care aretare e de a se espune

a) numele epitropului manipulare, a presiedintelui si notariului dela comitetulu parochialu;

b) numele detorasiului de bani si déca sunt, si a chizesioru lui;

c) sum'a detoriei in capitalu si interese si motivulu care face imposibila incassarea detoriei.

4. Fora de scirea si incuviintiarea Consistoriului epar-

chialu, nici comitetului dar' nici sinoduluiparochialu, in viitoriu nu i este permis: a *dechiará ve-o detoria de neincassabila necumu a o sterge superficialiteru din evidint'a pretensiuniloru bisericesci*, ci a nisui de ase asigurá si licuidá in conformitate cu citatele normatve; — ér cu privire la celea din anii precedinti, adeca *de totu vechi dubiose si absolutu neincassabile*, comitetulu parochialu, va face protopresviterului, si acest'a Consistoriului propunere pentru dispusetiuni ulterióre.

II. Cu privire la depurarea contributiunei publice regesci si comunale.

1. Fiecare usufructuariu de pamenturi bisericesci si scolare anume: preotulu pentru sesiunea parochiala, ér invetiatoriulu pentru estravilanulu scolei, e deobligatu:

a) tóte restantie contribuionali directe din anii precedinti pana inclusivu la capetulu arului 1873. sub grea responsabilitate — a le depurá, si despre efectuit'a depurare a se legitimá inaintea protopresviterului concerninte, producendu-i libelulu de dare;

b) ér in viitoriu, a nisui ca prestatiunile curinti, regulatu si punctualu se le depuredie, ca asia la capetulu anului, se nu remana nesolvite; ceea ce apoi totu deuu'a in primele lune ale anului prossimu e indeoratu se legitimedie inaintea protopresviterului concerninte aretandu-i libelulu, din care se pote vedé depurarea. —

2. Protopresviterulu tractualu concerninte, indata dupa primirea si la curentarea acestui normativu, va provocá oficiele parochiali din tractulu submanuatu, ca fora ameneare se-i substérna o aretare specifica despre:

a) numele preotiloru si invetiatoriloru respectivi restantieri de contributiune;

b) prestatiunile contribuionali prescrise, solvite si restante cu finea anului trecutú 1873, si despre celea prescrise pe anulu curinte;

c) o adeverintia din partea comitetului parochialu subscrisa si de antisti'a comunala politica, din carea se se constate: cá ore pentru contributiunile restante, facutusa a esecutiune preotului séu invetiatoriului, este intabulata séu secuestrata sesiunea parochiala si pamentulu scolei?

3. Incátu apoi voru ocure casuri de aceste, comitetulu parochialu sub propria responsabilitate e indetoratu a reflectá pre antisti'a comunala respective pre organele finantiali: cá esecutiunea asupr'a sesiunei parochiale séu a pamentului scolaru adeca aplicarea mesuriloru usuate esecutiionali facia cu averile bisericesci, este rejusta; deorece atátu preotulu cátu si invetiatoriulu foloindu veniturile, este indetoratu, a suportá si sarcinele contribuionali, prin urmare si esecutiunea pentru restantie numai in contra loru, si numai asupr'a averii proprie private a loru are locu si valóre legala.

4. Déca inse totusi voru ocure casuri, unde preotulu séu invetiatoriulu negriginte, e amenintiatu cu esecutiune, dar elu nu posiéde avere privata, protopresviterulu concerninte e indetoratu a staruí: ca facia cu sesiunile parochiali si pamenturile scolari se previna ingerintiei esecutiunale din partea organeloru finantiali, adeca controlandu, si tienendu in evidintia celea prescrise in punctulu 1 si 2, a normativului de facia, va indrumá comiteulu parochialu indata: ce cutare preotulu séu invetiatoriu nu-si va fi depuratu restanti'a contributiunei, singuru comitetulu se grigéscu pentru depurarea sumei restante, adeca in proportiunea sumei pretinse se esarendedie o parte din pamenturi si din pretiulu acelor'a depurandu restantie contribuionali numai prisosulu se lu dee respectivulu usufructuariu; — avendu a reportá despre aceste casuri. —

III. Cu privi la contractele de esarendare a pamenturilor parochiali si scolare.

1. Preolu si invetiatoriulu usufructuariu, este indreptatitu a ispune de beneficiile sale, dar' numai pe timpulu viéti respective functiunei sale ca atare; dreptacea si pamenturil destinate la dotatiunea sa, — le pote chivernisi cumu i ne mai bine la socotéla, adeca le pote si esarendá partulariloru, desine intielegenduse: cà contractele despre amene esarendari nu au valóre obligatorie nici consecint pentru viitoriu, adeca in casu de eventual'a mórte séu deturare din functiune a respectivului preotu séu invetiatoru usufructuariu.

2. Respectivii preoti si invetiatori, se facu atenti asupr'a aceste impregiurari si li se recomanda: ca la astfeli de negdieri, se fie fórte cu bagare de séma la tóte eventualitatile, si precátu se pote sè se retiena dela incheierea contractelor pe mai multi ani, caci — precum dovedescu casrile concrete amintite mai susu: neintielegerile si cosecintele procesuali ce eventualminte s'ar mai escá cu resectivii intreprindietori, numai pre urmatorii reposatiloru lou i va privi si asupri. —

3. Comiteleru parochiali, sub greomentulu responsabilitatii proprie, li se opresce seriosu: a 'si dá invoirea la astfeliu de afaceri séu a le intreprinde singure fora de a cere incuviintiarea sinodului parochialu, si acést'a fora de a midiloci aprobarea Consistoriului eparchialu, ér in casuri esceptionali numai in impregiurari favorabile prevédute si cu stipulatiuni secure, se potu incheiá, si contracte dar care au valóre numai dupa ce voru fi esamizate si ratificate de Consistoriulu eparchialu.

Protopresviterii concerninti sunt insarcinati cu *supraveghierea si controlarea riguroasa* a manutinerii si implinirii acestoru dispusetiuni din partea organeloru subalterne; avendu despre rezultatulu loru la finea fiecarui anu a substerne Consistoriului reportu circumstantialu.

Normativulu acést'a estradandu-se intr'unu esemplariu pentru fiecare oficiu parochialu, setrimite concernintelui protopresviteru, ca se dispuna numai decátu a se publicá sinodului comitetului si epitropiei parochiale din fiecare comura ér oficiulu parochialu luandu cunoscentia despre elu si comunicandulu cu invetiatoriulu, lu va pastrá in archivu, spre cinosura, strict'a acomodare si necesari'a intrehuintiare. —

Aradu, in 21. Martiu 1874.

*Consistoriulu eparchialu romanu
greco-orientalu alu Aradului
ca senatu epitropescu.*

PARTE NEOFICIALE.

Cristosu a inviatu!

Éta cuvintele cu cari salutamu noi pre on. cetitori in diu'a cara a facut'o Domnulu se ne bucuramu si se ne veselimu intr'ens'a; sunt cuvintele cu cari adi se saluta toti fiii biseicei nóstre orientale. Maicele au indatinatu la acést'a snta si mare di de Pasci in carea serbamu aniversarea mantuirei nóstre, a face placere copiiloru loru dragalas câte cu unu ou rosiiu, pentru fiacare, ér noi in lips'a aestuia, trimitenu unu: Cristosu a inviatu! tuturoru, si celoru ce ne iubescu si celoru ce ne urescu pre noi!

A invatu Cristosu si inpreuna cu elu au inviatu si mortii cei din vécu. Natur'a insasi pare a serbá memorabila diua i invierei Domnului, càci apasata de iern'a grea astadi debraca vestmintulu intristarei si campurile si ar-

borii imbraca vestmintulu de veselie, campurile se invalescu cu flori, arborii se incoronéza cu frundie verdi.

Adance cu adeveratu adance sunt misterele santei religiuni. Pe langa tóte suferintiele si necasurile ce crestiniintimpina in decursulu anului, o diua cu mominte de bucuria au si ei, carea este diu'a Pasciloru, in carea seraculu se bucura si se veselesce intocmai ca bogatulu, càci Cristosu, carele eri jacea in mormentu de piétra sdrobindu cu mórtea sa pre mórte ca unu Ddiu a inviatu. Muierile purtatorie de miru mergandu desu de deminetia la grópa fusera salutate de angerulu, ce siede pe piétra mormentului, cu mare bucuria dicandu cà: s'a sculatu, nu este aicia, spuneti apostoliloru lui. O minunata lucrare! vestea invierii o ducu apostoliloru femeiele. Faciti-ve dara si voi femei si mame romane demne de onorulu de care a impartesitu Cristosu Domnulu femeile; faceti-ve si voi vestitorii invierei lui la cei seraci, la cei neputintiosi si lipsiti, alinandu durerile loru, usiorandule sarcin'a vietii in acést'a dia de bucuria generala, impartiti orfaniloru si seraciloru oue rosii ca sè surida si ei la invierea acést'a luminata.

Biseric'a nóstra a avutu in trecutu prea mica parte de bucuri'a in care s'au impartesitu alte biserici; ea in afara erá apasata, si tóta mangaiarea crestineloru constá in potirulu din care primescu trupulu si sangele lui Cristu intru iertarea peccatororu, dar astadi se impartesiesce de o indoita bucuria, bucuria in intru si in afara. Santa si mare datorintia au crestiniintimp spre a face, ca din bucuri'a acést'a se póta gustá cu deseversire toti, nu numai ci in parte fiacare sè se bucure indreptandu-si viéti'a sa spre fapte bune.

Invierea lui Cristosu este garanti'a invierei nóstre carea in tóte dilele o marturisimu in simbolulu credintiei. Insa nu trebuie se perdemu din vedere midiloculu prin care Cristosu ne-a asigurat viéti'a vecinica; elu pururea cátu a petrecutu ca omu pre pamentu a stralucitu cu mari virtuti; a iubit pre toti si pre inimicii lui; a facutu bine tutoror'a; virtutea dar este calea ce duce la eternitate, virtutea va face, ca cei morti se invie intru viéti'a de veci. Prin mórtea sa Cristosu a ruptu numai murulu ce impedeá comunicatiunea ómeniloru cu Ddiu, remanendu in voi'a libera a acestor'a ulterior'a afacere pentru mantuire.

Viéti'a nóstra sociala avemu se-o indreptamu intru tóte dupa viéti'a si esemplulu lui Isusu; aparitiunile triste din aceea sunt consecintiele releloru de cari in presinte mai multa ca alta data suferé intrég'a societate crestina. Recél'a si instrainarea fratelui de eatra frate, hulirea de aprope lui, patarea onórei altui'a, sunt totu atátea peccate ce facu aprópe imposibila progresarea crestineloru. Diu'a invierei este diu'a renascerei nóstre. Avemu se lapadamu dela noi tóte peccatele, si se incepemu o noua si neintinata viétia, bineplacuta lui Ddiu, ca astfeliu in intrepinderile nóstre ajutoriulu lui celu santu se fie cu noi in tóta vremea.

Precum se stinge fumulu sè se stinga discordi'a si ur'a dintre frati, precum se topesce cér'a de faci'a focului sè se topesca lepedele indiferentismului din sinulu bisericeii si a natiunei nóstre, ér cei buni se sporésca si sè se veselésca; viéti'a sinodala, in carea ne aflamu se infloresca, ca posteritatea se binecuvinte in eternu momori'a, celoru ce-o-au eluptatu si sustienutu in puritátea ei canonica. Interesarea de causele biserico-nationale se jaca la inimile tuturoru crestineloru nostri, lucrandu toti cu unu gandu si cu o inima la redicarea si punerea in pracsu a tuturoru institutiuniloru salutarie bisericesci. Atunci se va vedea cum am serbatu noi luminat'a di a Pasciloru,

atunci se va vedea imbracat'am noi vestmintulu nou alu renascerei sufletesci, séu totu in celu vechiu ne aflamu inea.

Sant'a di de inviere a lui Isusu Cristosu dee ceriulu se fia inceputulu desteptarei nóstre spre o viétia mai fericitá, démna de unu poporu ce a suferitu pentru lege si credintia jugulu slaviei in decursu de seculi; ér noi cu iubire se ne imbracisiamu unii pre altii, se dicemu frati si celoru ce ne urescu pre noi, si in coru fratiescu se cantamu cu maic'a nóstra biserica: Cristosu a inviatu din morti cu mórte pre mórte calcandu, si celoru din mormenturi viétia daruindule!

c.

Votulu

minoritatii comisiunei sinodali in cestiunea locului de administratiune a fondurilor comune aradu-caransebesiene.

La cestiunea locului de administratiune a fondurilor comune, comisiunea cu majoritatea voturilor a decisu (in §-lu 1.) a propune sínodeloru orasiulu Temisiór'a ca locu alu administratiunei. —

Subscrisii membri ai comisiunei aflandu de mai corespundietoriu, mai practiculu si mai favorabilu ca loculu de administratiune se fia in Orasiulu Aradu, — sub Nrulu. 4 in protocolulu luat despre siedintiele acestei comisiuni, ni am insinuat votulu separat, carele acum 'lu susternemu pe langa motivele urmatóre:

Dupa natur'a lucrului, tóte institutiunile publice se administréda la loculu acela, de care se afla mai aprópe si mai nemidilocitu autoritatea séu superioritatea carea are datorinti'a si chiemarea de a supraveghiá si inspectiuná esactitatea si regularitatea administratiunei, — numai astfeliu potendu fi inspectiunea posibilá si usióra. — Acestu principiu este primitu si urmaritu in tóte ramurile institutiunilor si intreprinderilor publice; — asia sunt de esemplu: tóte institutiunile banale, fundatiunale; — intreprinderile cari sunt de interesulu comunu alu statului, — asia sunt si acelea cari privescu la unu interesu provincialu, càci loculu administratiunei acelora totu de una se afla acolo, unde este si centrulu séu resiedinti'a autoritatii séu superioritatii aceleia, carea are a supraveghiá si a controlá administratiunea. —

Purcediendu din acestu principiu generalminte adoptatu, — de óra ce comisiunea coadunata in Temisiór'a in unanimitate a primitu si a enunoiatu: cà fondurile comune conformu compusetiunei si destinatiunei lor se remana nedespartite si sub administratiune comuná, — urmédia de sine cà acelea fonduri comune, sunt a se administrá acolo, unde este mai aprópe si mai nemidilocita autoritatea chiemata spre supraveghiare si controlare, — si unde inspectiunea se póte exerciá fora nici o greutate. —

Deci dupa natur'a lucrului si fundamentalminte nu póte fi nici decátu motivata si justificata propunerea: cà fondurile comune se se administréde in Temisiór'a, adeca la unu locu unde nu esistu autoritatile chiemate spre inspectiune si controla. —

Considerandu deci cà atátu din principiulu adoptatu pretotindenea, càtu si dupa natur'a fondurilor de sub intrebare, ca a unei fundatiuni bisericesci apartinetóre ambeloru diecese, — numai in unu astfeliu de locu potu si au a se administrá corespundietoriu scopului, esactu, fundamentalminte si folositoriu, — unde se afla un'a jurisdictiune bisericesca ca autoritate chiemata spre inspectiunare si controla, — adeca: unde este episcopu, consistoriu si respective sinodu, — va se dica unde se afla corpuri administrative si legislative bisericesci, si

prin urmare unde administratiunea póte stá ub inspectiunea nemidilocita a autoritatiloru chiemate se acést'a. — Acestea locuri potu dara se fia numai *radulu* séu *Caransebesiulu*. —

Considerandu cà in §-lu 32 a proiectulu de regulamentu, comisiunea insasi recunósce competin'a si chiemarea ambeloru diecese, — si respective apiloru diecesani, — de a controlá si inspectiuná admistratiunea fondurilor: naturalminte urmédia cà acésta controlare si inspectiunare acolo este mai usióra, mai practica mai sigura si mai posibilá, unde dieces'a respetive capulu diecesei si are resiedinti'a sa, astfeliu aendu acolo ocaziunea a exerciá acésta datorintia inmediatu si in continuu; — pana candu la casulu déca sr primí loculu proiectatu prin majoritate — in Temiór'a: numai cu greutate si caletoria — din timpu in impu i-ar fi posibilá episcopului diecesanu exerciarea catrolei amintite; — ba abstragendu chiar greutatile cletoriei si a perderei de timpu trebuintióse la exerciare: astu-i modulu de controla, — este naturalu cà macar cæ diecesa, si respective si acelu episcopu diecesanu la carui resiedintia nu se afla administratiunea fondurilcu, trebuie se afle mai multa garantia si mai buna linisce.n consciinti'a acea, cà administratiunea fondurilor se afla sub inspectiunea si control'a nemidilocita a unui episcopu, a unei jurisdictiuni bisericesci, — decátu candu acæ se afla la unu locu indepartatu de ambele resiedintie episcopesci. —

Considerandu cà in càtu in dieces'a de la carea este indepartata administratiunea fondurilor, se ar nasce dubietatea séu temerea: cà dóra locuitorii diecesei aceleia in care se afla administratiunea, prin impartasirile imprumuturilor ar poté fi mai favorisati, — pentru evitarea acestei temeri, — prin unu regulamentu respetive statutu — care ar statori cu precisitate proportiunea capitaleloru va se dica a sumei elocande pe langa destula garantia intre locuitorii ambeloru diecese — se restórna si obiectiunea pentru administrarea fondurilor in unu alu treilea locu. —

Considerandu mai departe cà fondurile bisericesci dupa natur'a loru fundamentala, si inainte de despartirea de catra ierarchi'a serbésca, totu de una se administrau la loculu unde se aflá jurisdictiunea bisericesca, adeca: in Carlovetiu, — macar cà si atunci fondurile erau a provinciei intregi si nu numai a diecesei Carlovetiului, — prin urmare si de aci nainte administrarea se póte continuá numai in loculu unei resiedintie decesane. —

Considerandu cà deputatii romani de la congresulu din Carlovetiu, sub presiedinti'a marelui repusatu: Andreiu Baronu de Siaguna in anii 1863 si 1864, la ocaziunea consultariloru de despartire, — decisela: cà déca se va primí sum'a fonduriloru pentru diecesele romane, — acea va fi a se manipulá in Aradu prin o epitropia ad hoc sub presiedinti'a naturala a episcopului aradanu. —

Considerandu cà corelatiunile creditórie in Aradu sunt multu mai favorabile si mai eficace ca in Caransebesiu, — cà in Aradu viéti'a industiala si comerciala este desvoltata mai bine, — cà in Aradu sunt mai multe institute de creditu si de economia de lungu timpu bine acreditate, la cari provisoralminte banii fonduriloru se potu elocá cu depina garantia, — pana candu in Caransebesiu in timpulu presinte astfeliu de institute si asia de acreditate — nu se afla, prin urmare in Aradu este de presinte mai practicabila si mai sigura elocarea provisoria a baniloru. —

Deci nu suferé nici o indoiéla cà Aradulu are tóte siansele si motivele de a fi loculu administratiunei fon-

duriloru, — atâtu facia de Temisiora din motivele susu insirate, — câtu si facia de Caransebesiu din motivulu impregiariloru locale. —

In fine Aradulu si din punctu de vedere economicu e mai aptu, mai favorabilu pentru administrare, — càci aici vor costá cu multu mai pucinu spezele administratiunei fonduriloru, de câtu in Temisior'a.

Salarele ipsate pentru diregatorii si servitorii directiunei, in proiectu sunt statorite in sum'a anuala de 3500 fl. — Considerandu cà dupa statutulu organicu si dieces'a trebuie se-si aba casariulu, controlorulu si avocatulu seu salarisatu din midilócele diecesei; — considerandu cà acestea ofici, se potu intruni cu agendele administratiunei fonduriloru fora ca sè cumuledie banii fonduriloru cu ai diecesei, — prin urmare sum'a carea inomisse va fi a se dá acestoru oficianti si servitori din midilócele diecesei, si anume: perceptoriului 300 fl., controlorului 200 fl., avocatului 200 fl., servitoriului 200 fl., adeca cu totulu cam 900 fl. — va fi economisata in favórea fonduriloru; — mai departe episcopulu fiindu presedintele naturalu atâtu alu diecesei, câtu si alu directiunei fonduriloru, celea 600 fl. cari sunt proiectate pentru presedintele directiunei, — inca s'ar poté economisá, — ba s'ar poté crutiá si spezele localitatei pentru oficiulu directiunei respective a casei, — anume: in Temisior'a pentru o localitate ar fi a se solvi celu pucinu 400—500 fl. — pana ce acestu oficiu in Aradu s'ar poté asiediá in localitatile diecesane. — In fine nu s'ar inmultí nici spezele de caletoria si nici diurnele pentru membrii directiunei, — pentru-cà caletori'a membriloru din dieces'a Aradului la Temisior'a, face tocmai sum'a ce trebuie Caransebesieniloru de la Temisior'a la Aradu. —

Din tóte aceste consideratiuni, — precum si din oportunitatea: cà prin astfelu de dispositiune, se nu se manifestedie la aparintia o neincredere facia de capii dieceselor, — membrii suscrisi ai comisiunei si-au aflu de datorintia a pronuncia acestu votu separat, si a rogá ambele venerabile sínóde diecesane: ca respingendu proiectulu maioritateri pentru loculu administratiunei fonduriloru, — sè se decida ca loculu de administratiune si pentru venitoriu se fia Aradulu. —

Datu in ^{4 Aprilu}_{23 Martiu} 1874.

Lazaru Imescu.
Iosifu Belesiu.

Demetriu Bonciu.
Alesiu Popoviciu.

Invetiamentu.

Positi'a orgaica a asiediaminteloru de invetiamentu.

(Continuare.)

Cunoscintile folositorie, sciintiele si in deobsee cultur'a are o inurire indoita asupra vietii omenesci. Odata ea inlesnesce vetiuirea, alta-data o face placuta. Astfelu, privite ca trebuntie sentite, cunoscintiele de ori-ce natura potu fi de natra atâtu dilnica câtu si sufletésca. Ómenii tindu spre culura mai alesu din motive dilnice, — pentru a-si inlesni viciuirea. Este insa in tóte vremile unu numeru anumit de ómeni, cari privescu cultur'a ca o stare de fericire sufletésca, deci tindu a sci numai pentru-ca se scie. Nesmntitu maioritatea ómeniloru privesce cunoscintiele si sciintia ca *midilocu de castigu*. Acésta maioritate, indemnaa de trebuntiele, ce sentiesce, este infiintatori'a asiediaminteloru de invetiamentu, si asemenea totu ea, elerentulu care lucréza pentru respandirea culturi. Candu omulu sente lipsa, elu stórcé zeru din pétra.

Dar' acsti ómeni nu urnescu lumea din locu. Ei tocmai in lips'a de cultura punu temeiu asiediaminteloru menite a resandi cultur'a. Numai partea cea mai mica, ómenii, pentu cari studiulu nu este numai midilocu de

castigu, ci inainte de tóte o lucrare, prin care se gusta cea mai candida fericire sufletésca, numai acesti ómeni urnescu lumea din locu si redica societatea la o trepta mai inalta. Ei aduna cunoscintiele si numai dupa-ce ei le-au adunatu, este respandirea lor prin impartesire cu putintia

Prin lucrarea impreuna a acestoru dóue feluri de ómeni au fostu create cele dintai universitati. *)

In tierile mai inaintate ale apusului, cu deosebire in paturile fruntasie ale societatii, ómenii simtiau pe câtu se póte de viu trebuntia de a-si castiga anumite cunoscintie. Vieti'a s'a fostu desvoltatu pana la acelu stadiu, unde ocármuirea aprópe in tóte treptele a fostu devenitu in lips'a cunoscintieloru imposibile.

Nu numai singuratecii, ci chiar' si ocármuirile tieriloru trebuiau sè fie cuprinsi de ingrigire pentru formarea generatiiloru viitorie.

Pe langa tóte aceste infintiarea asiediaminteloru de invetiamentu erá peste potintia, déca nu ar fi fostu ómeni, cari si in lips'a asiediaminteloru de invetiamentu si-a sciutu castiga o anumita mesura de cunoscintie. Acesti'a, asemenea unoru magazii, contienéu materialulu, de care restulu societatii avea trebuntia. Nu remanea decâtu sè se creeze unu foru unde ei sè-si póta descarcá cuprinsulu sufletului lor, facandu comuna bogati'a, ce pana acuma portau in sine.

*) Aceste foruri sunt universitatile.

Inca fórte din vreme, in secolii VII. VIII. si IX se aflau prin Europ'a apuséna, mai alesu pe la curtile domnesci, barbati, cari cu incetulu au inceputu a desgropá din ruinele vremiloru vitrege comorile gandirii clasice. Din studiarea acestor'a si din rezultatulu meditatiuniloru proprie, in decursulu vremiloru ei si-au castigatu o cultura de unu cuprinsu mai intinsu decâtu ce póte am fi aplecati sè credemu.

Desi ei petreceau in societate, cultur'a erá insa mai multu ori mai pucinu rezervata pentru densii. Pentru o impartesire de cuprinsu mai intinsu lipsea atâtu indemnulu, câtu si ocaziunea.

Pentru a-si castiga acésta ocaziune au lucratu ei spre infintiarea celoru dintai asiediaminte de invetiamentu, a universitatiloru.

Resultandu universitatile din lucrarea impreuna a ómeniloru, ce privescu sciintia ca midilocu de castigu cu ómenii, ce o privescu ca midilocu de fericire sufletésca, este veditu, cà organizati'a lor a fostu intocmita astfelu, ca ele sè póta satisface atâtu trebuntiele dilnice ale unora, câtu si acelea sufletesci ale celor'a-lalti. Universitatile ofereau nu numai cunoscintie, prin care sustinerea vietii devine mai usióra, ci totodata si o cultura de cuprinsu mai inaltu, prin care se desvoltá capacitatea de a gusta placerile sufletesci prin sciintie si arte.

De aici numirea „universitate“.

Erau asiediaminte menite a respandi ori-ce felu de cultura, a satisface tóte trebuntiele intelectuale ale ómeniloru. Pentru aceea ele cuprindéau tóte ramurile lucrarii sufletesci: sciintiele tocmai atâtu de multu ca si artele. Se intielege tóte aceste in stadiulu, pana la care s'au fostu desvoltatu pe acea vreme.

Dar cu tóte aceste menitiunea pricipala a universitatiloru erá, ca sè formeze tenerii pentru anumite cariere. Tenerii le visitau mai alesu, pentru a-si castiga cunoscintiele, de care aveau trebuntia, pentru a poté pasi in urm'a parintiloru sei. De aici formarea „facultatiloru“. Atâte facultati, câte feluri de cariere.

*) Pentru toti ómenii cultur'a este totodata o satisfacere a trebuntieloru sufletesci; prin cultura toti devinu capabili de a gusta frumosulu. Deosebirea este inse, cà unii punu pondu pe folósele dilnice éra altii pe satisfacerea etica.

Ori câtu de mica ni-ar' pareá mesur'a cunoscintieloru pe timpul candu s'au ivitu universitatile, nime fora anumite cunoscintie pregátitorie nu erá in stare sè pricepa cele, ce se impartesiau la universitate. Erá dar' de trebuintia, ca sè fie unu altu felu de asiediaminte de invetiamentu, in care tenerii sè fie pregatiti pentru universitate. Aceste asiediaminte pregátitorie erau „gimnasiile“.

Inca inainte de ivirea universitatiloru copii se trimitau la monastiri pentru-ca sè fie instruiti. Cu câtu trebuinti'a cunoscintieloru erá mai generalu sentita, cu atátu mai mare erá numerulu copiiloru trimisi la monastiri. Daca vom tiené contu de espeditiunile cruciatiloru spre orientu si de progresulu comercialu urmatu dupa aceste espeditiuni, vom aflá, cumca in secolii XI si XII, candu se ivescu universitatile, numerulu copiiloru trimisi pe la monastiri trebuia sè fie destulu de mare. Fiindu apoi copii nu numai numerosi ci totodata si de deosebita vresta si formatiune, trebuia sè se faca intre densii o anumita clasificare; cei ce sciú mai multu trebuiau sè fie deosebiti de catra cei ce sciú mai pucinu. Satorirea atátu a claseloru, câtu si a cunoscintieloru de impartesitu in gimnasiu s'a facutu inse numai dupa-ce s'au ivitu universitatile. Inainte de ivirea universitatiloru intr'adeveru nici nu esistau gimnasiu. Trimisu la monastire, fiesecare invetiá, ce invetiá, fora mesura hotarita. La deosebite monastiri, ba chiar si la acele-si monastiri, prin deosebiti ómeni se invetiá in deosebite chipuri. Nu erá o normá pentru toti; — lipsea orice organisatia premeditata. Ast'a a fostu data numai de catra universitate. Fora nici o reserva potemu dar dice, cá gimnasiile suntu provocate numai decatra universitate. Numai simtindu lips'a de pregatire pentru universitate ómenii au organisatu gimnasiile.

Acestu raportu intre universitate si gimnasiu a esistatu in tóte vremile. Elu exista si adi. Gimnasiulu nu este unu asiediamentu de sine statatoriu, ci trebuiesce privitu in subordinatie cu universitatea, numai ca o parte a sistemulu universitaru. Facendu supositi'a cá universitatea nu exista, gimnasiulu devine cea mai absurda creatiune. Ómenii, carii au terminatu cursulu gimnasialu, sciú din tóte câte ceva, dar' din nemicu destulu. Ast'a, pentrucá ei au castigatu cunoscintiele din gimnasiu numai pentrucá sè fie capabili de studiulu universitaru. In gimnasiu nu se invetiá nemicu: se castiga numai capacitatea de a invetiá.

In deosebite vremi si la deosebite popóre organisati'a gimnasiiloru a fostu deosebita. Totdeauna a fostu inasatorita prin raportulu catra universitate. Cu câtu mai tare se inmultiau cunoscintiele, cu câtu mai inalta erá cultur'a de impartesitu la universitate, cu atátu mai mari erau pretensiile facia de gimnasiu.

Inca in secolulu trecut dupa nnu cursu de 4 — 6 ani tenerii erau primiti la universitate. Acuma scimu, cá unu teneru are de a face unu cursu de 10 — 12 ani pana-ce ajunge a fi declarat „maturu“ adeca capabilu de studiulu universitaru. Remarcu acésta deosebire in ani pentrucá ea este mai marcanta. Nu numai mai multi ani au inse tenerii sè fie pregatiti acuma decátu inainte de unu secolu; ei invetiá acuma totodata si intr'unu anu mai multu decátu ce invetiau atunci. Si intr'asta directie are sè se desvólte studiulu gimnasialu de aici inainte. Cu gréu gimnasiulu va cuprinde candu-va mai multu decátu optu clase: desvoltarea de aici inainte are sè consiste in acea, ca intr'unu anu si respective in optu ani se va invetiá mai multu si anume totdeauna *atáta*, câtu va fi de lipsa pentru a fi calificatu pentru universitate. ⁴⁾

⁴⁾ Nesmintitu sistemele de asta-di sunt neindeplinite: s'ar putea, dupa unu metodu mai corect, ca in 6 ani sè se invetie póte chiar' mai multu decátu acuma in 8 ani. *Not. Aut.*

Prin aceste este satoritu raportulu intre universitate si gimnasiu. Cursulu gimnasialu este numai o pregatire pentru universitate. Astfelu in gimnasiu se dau numai acele cunoscintie, care sunt de trebuintia pentru a fi capabilu de studiulu universitaru. Mai multu ar fi de prisosu, mai pucinu n'ar corespunde scopulu. Se pune dar' in gimnasiu mai mare pondu pe desvoltarea sufletulu decátu pe imbogatirea lui cu cunoscintie. Desvoltarea cugertarii corecte, formarea gustulu esteticu si desteptarea aplecariloru firesci ale teneriloru este scopulu specialu alu gimnasiiloru. Pentru acea in gimnasiu se invetiá multe lucruri, care omulu laicu i s'ar pareá cu deseversire de prisosu. ⁵⁾ Folosulu acestora se va vedé irse, déca vom considerá universitatea. Caracteristic'a invetiamentulu universitaru este tocmai acea, cumca ea cêrca a satisface nu numai trebuintiele dilnice, ci totodata si acelea sufletesci. Elu nu numai imbogatesce sufletulu cu cunoscintie de folosu dilnicu, ci lu si forméza, pentru a fi capabilu de gustarea frumosulu. Prin asta universitatea merita numele, ce pórtá: ea respandesce cultur'a in tóte privintiele, formandu pe omu nu numai pentru o anumita cariera, ci si pentru viétia in deobsce. Astfelu cunoscintiele, ce in gimnasiu ar pareá de prisosu, privitye in indeplinirea loru la universitate, devinu celea mai folositorie.

Aprópe acela-si raportu exista si intre gimnasiu si scólele elementare ori „normale“, precum le numimu noi.

Deosebirea va fi inse evidenta, dupace vom privi la originea acestora.

Originea scóleloru normale cade in evulu nou, maí alesu in timpulu miscariloru provocate de reformatiune. ⁶⁾ Desvoltandu-se meseriile in orasiile apusene, cu incetulu lips'a de cunoscintie a inceputu a fi sentita si in clas'a numita „burgevasia“. De pucine cunoscintie aveau acesti ómeni trebuintia. Dar ori câtu de pucinu, trebuinti'a erá sentita. Provocate de acésta trebuintia s'au ivitu scólele elementare prin orasie: — Dupa ivirea reformatiunei lips'a de cunoscintie a devenitu cu atátu mai sentita. Reformatiunea, prin firea ei face pretenti'a, ca ori-care adherentu alu ei se scie ceti sant'a scriptura. Pentru acea invetiamentulu elementaru este cu multu mai desvoltatu la popórele reformate ori luterane. Elu aici a fostu sustienutu nu numai de catra trebuintiele dilnice ale poporulu ci si de catra zelulu preotimei. Elu a fostu pe alocurea chiar forsatu. Ce se invetiá si se invetiá in aceste scóli elementare. Acea si *atáta de ce si decátu* clasele sociale, pentru care sunt menite, au trebuintia. Cu câtu viétia se desvólta, cu atátu trebuintiele se inmultiau si cu atátu mai inmultite trebuiau sè devina si cunoscintiele de impartesitu in scólele elementare. Stadiulu de desvoltare, in care ne aflamu a-di, a provocatu chiar unu sistem nou, „scólele cetatienesce“ cu unu cursu de sies ani, unu asiediamentu, care nu este decátu o forma mai indeplinita a invetiamentulu elementaru.

Se tragemu acumu o paralela intre universitate si invetiamentulu elementaru. Deosebirea este marcanta: universitatea forméza ómenii *pentru anumite criere*: scólele normale ori elementare ii forméza *pentru viétia dilnica*. Vom vedé mai tardiu câtu de mare este importanti'a acestei deosebiri.

Cu vremea scólele normale au intratu intr'unu felu de raportu de subordinatie cu gimnasiulu. Adi ele sunt totodata si unu cursu de pregatire pentru gimnasiu. Universitatea si gimnasiulu s'au desvoltatu intr'atáta, incátu trebuie sè se faca pretenti'a, ca si acel'a, ce voiesce a

⁵⁾ Astfelu limbele clasice, care inriurescu atátu de mult, asupra formarii sufletulu. *Not. Aut.*

⁶⁾ Intemplari, prin care desvoltarea a fostu provocata: descoperirea americá, — comercianti italiane, cultur'a aflata in Italia s. a. *Not. Aut.*

vizită gimnasiulu, să aiba anumite cunoscintie. Aceste cunoscintie se potu statorî prin câte-va cuvinte: sè scie atâta, câtu este de trebuintia, pentruca cine-va sè p^ota face studii, adeca a cetî bine, a scrie bine, a cunósce raporturile numerice si a fi receptivu pentru intuitiune.

Am cadea inse in ratecire, déca urmandu din acestu raportu de subordonatie, am privi scólele elementare numai ca cursu de pregatire pentru gimnasiu. Intre gimnasiu si scólele elementare, nu este totu-acelu raportu ca intre gimnasiu si universitate.

In gimnasiu se invétia numai atâta, câtu este de trebuintia pentru universitate; in scolile elementare se invétia inse câtu este de trebuintia pentru gimnasiu, si inca câtu este de trebuintia pentru stadiulu de desvoltare a unoru anumite clase sociale. Pentru acea copii in cele dintaiu clase gimnasiale invétia multe ce au invetiatu deja in scólele elementare. Ast'a ar fi peste putintia, déca scólele elementare ar fi numai o continuare a gimnasiului.

Este dar' subordonatie, nu inse acea subordonatie deseversita, pe care o aflamu intre gimnasia si universitate.

Universitatea, gimnasiulu si scólele elementare forméza unu sistemu incheiatu de invetiamentu. De si legatur'a intre gimnasiu si scólele elementare nu este atâtu de strinsa ca scólele elementare in lips'a gimnasiului se devina lipsite de sensu, prin subordonati'a la care am trasu atentiunea mai susu, scólele normale totu-si devinu o parte a sistemului.

Sè cercamu acuma — unde este *temeiulu acestui sistemu*. Este elu in universitate, ori in scólele elementare? — este elu susu, ori josu?

Cestiunea este de importantia nesevirsiata. Asiu potea dice: intregulu acestu studiu n'are altu scopu decâtu a aruncá lumina asupra acestei cestiuni.

Déca vomu aflá cá *temeiulu* este in scólele elementare, atunci ni vomu pune tóta silinti'a, ca se desvoltamu invetiamentulu elementaru.

Déca inse ni se va vedí, cá *temeiulu sistemului de invetiamentu* este universitatea, atunci convinsi, cá in lips'a unei universitati nici candu nu vomu avea unu invetiamentu sanetosu, vomu jertfi ori-ce pentru universitate.

Claru este pusa cestiunea.

Aici fie inse *numai pusa*. O vomu tratá numai vorbindu asupra *invetiamentului nostru in specialu*.

Sirulu de idi, aflatu la noi este urmatorinlu. Scolii elementare, scoli populare inainte de tóte, càci in lips'a acestora n'avemu invetiacei pentru gimnasie; avendu apoi destule scoli elementare, sè redicamu gimnasia, formandu-ne auditoriu pentru universitate. Dupace am claditu astfelu *temeiulu* si am rdicatu parietii, sè punemu coron'a prin infintiarea univesitatei.

O singura privire peste celea ce s'au disu pana acuma va fi destulu, petru-ca sè ni se vedésca naivitatea acestui siru de idei. Elu uita cu deseversire cumca „auditoriulu“ este „ultima-es“ la unu asiediamentu de invetiamentu. Asiediamintele d' invetiamentu sunt menite a respandí o *anumita cultura*. Avendu acésta cultura, trebuiece apoi sè avemu *organe prin care cultur'a sè fie respandita*. Numai apoi vine „auditoriu“ care sè fie impartesitu.

Cum vomu avé scoli elementare inainte de a ni fi formatu invetiatri in nisce scoli mai multu decâtu elementare? cum vm avea gimnasie fora a avé profesori formati la univesitate si cum vomu scí, ce sè invetiamu in gimnasie, for a avé o universitate, care sè ni stato-résca mesur'a cunoscintieloru gimnasiale? Cum vomu res-

pandí, in sfirsitu o cultura, care nu este, de órece numai la universitate o putemu aflá. ⁷⁾

In decursulu acestoru studii am vediutu, cum univesitatile au fostu cele dintaiu asiediaminte de invetiamentu.

Numai in urm'a loru a fostu cele-lalte posibilu. Vedemu raportulu strinsu in care se afla partile sistemului si adi: pentru tóte vremile universitatea remane *temeiulu sistemului*. Unu gimnasiu fora universitate remane o creatiune anormala si pe cum vom vedé caus'a unui siru de nenorocire sociale. ⁸⁾

Prin aceste sè privimu cestiunea indestulu clarificata.

In cea dintaiu epoca, pana catra finele secolului XVIII. pana aici s'a desvoltatu invetiamentulu.

Am numitu acésta epoca — „a inriuririi religionare“. — Aflu de prisosu a aretá mai de amenuntu motivele, din care acésta numire mi-pare potrivita.

Invetiamentulu a purcesu din biserica, mai tardiu a fostu sustienutu prin biserica si pana in cele mai nóue vremi a statu sub inriurirea preotimei. Pentru noi este inse de fórté pucinu interesu a cunósce urmarile bune ori rele ale acestei inriuriri. In epoc'a, ce urméza, positi'a invetiamentului in statu este cu totul alta; deci pentru a puté pretiui indestulu acésta positiie, a fostu de lipsa a trage atentiunea asupra positiiei, ce elu a ocupatu pana la secolulu XIX. (Fine va urmá.)

Cristosu a inviatu!

A campaneloru sunare,
Ce'n semnédia 'n d'albe diori?
Ce doiós'a loru cantare,
Durduirea armeloru?
Este semnu de rescolare,
Pentru-unu poporu iubit?
Séu primirea 'n pompa mare,
Vre-unui duce renumitu?
Sufletu-mi s'a desceptatu:
„Adi Cristosu a inviatu!“

Susu la munte, jos in vale
Adi vestesce 'n d'albe diori,
A campanelorú sunare
Pentru-alu meu iubitú poporu,
Cà fiulu cerescu, potinte,
Care-a fostu crucificatu,
Frense-a sale legaminte. . . .
„Adi Cristosu a inviatu!“

Astadi viti'a Traianida,
Are-o mare santa di,
Càci cu inima ardienda
Mai voesce a dori,
Cà si ea potinte-odata
C'am asia pe ne-acceptatu,
Redica-si-va fruntea lata. . . .
„Adi Cristosu a inviatu!“

Si atuncia 'n bucuria,
Serbatórea-asia va fi,
Càci „ecaparea“ din sclavia,
Cà adi vomu serbatorú, —

⁷⁾ Despre formarea la universitati streine aici nici vorba nu póte fi. De altmintrelea ea si este cu deseversire stricatiósá. *Not. Aut.*

⁸⁾ In universitati aflamu culminatiunea victii comune a singurateceloru popóre; ele sunt magazinulu de gandiri ale natiuniloru. De aici deosebirea la deosebite popóre: in universitate aflamu óre-si cum cristalisatiunea victii nationale. *Not. Aut.*

Ca si adi pe munte 'n vale,
Va vesti in d'albe diori
A camaneloru sunare,
Ceasulu santu, mantuitoriu!

Pe cum adi crestinulu canta:
Cà „Cristosu a inviatu,
Din morti cu mörte pe mörte
Calcandu“ — reulu sfarimandu,
„Si celor'a din mormenturi
Viétia le-a daruitu.“ —
Asia neamulu meu, de chinuri,
Va fi éراسi mantajtu!
Se cantamu genunchi plecatu:
„Adi Cristosu a inviatu!“

Paulu Drag'a

VARIETATI.

. Tenerimea clericala de aici, Luni dupa duminéc'a Tomci, va dá prelegere publica si o petrecere de jocu in localitatile dlui Georgiu Dogariu. Pretiulu intrarei pentru o persóna e 50 cr. pentru familia 1 fl. 50. Venitul curatu este destinat pentru unu scopu filantropicu.

□ *Biserica romana in Parisu.* Superiorulu capelei romane din Parisu parintele arhimandritu Isaia, a luat u iniatiav'a unei nobile idei: *fundarea unei biserici romane in Parisu.* Pentru acestu scopu, s'au adresatu cele mai calduröse rugaminti catra Domnitorulu Romaniei si Döмна, Mitropolitulu primatu si sinodu, consiliulu de ministri, spre a luá sub protectiunea loru intreprinderea unei colecte, precisandu-se sum'a chiar pana la 50. de bani pentru persónele pucinu avute, in interesulu realisarii acestei idei maretie.

= Dlu B. P. Hajdeu, auterele istoriei critice a Romaniloru a fostu decoratu in dilele aceste de M. Sa Domnitoriu cu marea medalie de aur, pentru sciintia si arte.

+ *Indulgentiele Papei.* Unu gradinariu dela vil'a Patrizi, aflandu cá pap'a are se visitéze acea deliciösa vila, facú o provisiune de cele mai frumösa fructe care se aflau in gradina: elu sciá cá Santitatea Sa iubescé förte multu fructele. La diu'a defipta pap'a sosi si gradinariulu i presentá unu micu paneru ce i continea ofrand'a. Santulu parinte simti indata cá gradinariulu ascépta o recompensa; elu bagá dar man'a in pozunaru si scöse unu pachetu de *Indulgentie*, in *articulo mortis* spre alu dá gradinariulu, carele se ascéptá la cáti-va napoleoni. Gradinariulu statú unu momentu la indoiala si apoi clatindu capulu dise: Santitatea vöstra scie, cá trebuie pentru a muri bine, a trái mai intaiu bine. Si apoi? . . . intrerupse pap'a. Si apoi, dise gradinariulu asi rugá pe Santitatea vöstra se reia diumetate din aceste *Indulgentie*, si se le inlocuiasca prin monede sunatóre; ele imi voru servi in timpul vietiei mele, ér cea lalta diumetate de *Indulgentie* care mi remane, imi va fi utila dupa mörte. Pap'a care nu se ascéptá la unu respunsu asia glumetiú surise si i satisfacú corerea.

∞ *Bibliografia.* S'a pusú si curendu va esi de sub tipariu, antai'a parte din manualulu pentru invetiatorii romani — anume: *Deprinderi in computulu din capu.* Acestu manualu este lucratu prin subscribulu dupa metodulu celoru mai practici pedagogi germani. Este impartitu dupa primii 3 ani de scöla, cuprindendu fie care anu, cele 4 specii de computu. DD. Invetiatorii dara si instructorii privati, vor fi simtiendu lipsa de unu asemenea manualu, de aceea mi si permitu a-ii rogá, sè abonedie si se prenumere acestu manualu carele nu consta decátu 40 cr. cu spedare cu totu. Indata inasa ce numerulu abonantiloru va trece preste 400, petiulu va mai scadea, si fiindu cá scopulu meu nu este a face specula din edarea, acestui manualu, ci mai cu seama a face unu micu servitiu DDloru colegi si invetiamentulu poporalu me am resolyatu, sum'a ce va pestrece spesele tipariulu, a o destiná unu scopu filantropicu — invetiatorescu. Apelediu la spriginulu fratiloru, cari in acestu manualu practicü vor affá — siguru unu conducatoriu la progresu — in acestu ramu. DD. cari dorescu a avé acestu manualu, suntu rogati — de timpuriu a se adresá subscribulu — spre orientare, in *Beregeu* comitatulu *Timisiorii*.

Emerien Andreescu,
invetiator.

Post'a Redactiunei.

Dlui N. P. inspectoru. Dta scii, cá in calitate de inspectoru scol. si ne abonatu trebuie se capeti „Lumina“ ér noi scimu aceea, cá *dela fiacare protopopu, preotu si inspectoru se astépta se-o prenumere, fiindu interesulu si necesitatea evidenta.*

La mai multi o spunemu odata pentru totdeuna, cá polemiloru personale nu vomu dá locu in colónele acestei foi nici sub unu feliu de pretestu. Déca cineva are ceva contra preotulu, contra invetiatorulu ori inspectorulu, face bine si sè se adreseze la consistoriu

Dlui S. M. in O. F. Ai intardiatu cu trimiterea.

Conchiemare!

Comitetulu reuniunii invetiatoriloru gr. or. romani din tractulu protopopescu alu Lipovei in siedinti'a sa tienuta in 16. Martiu s. v. a statoritu pentru „Adunarea generala“ tienenda in 3. si 4. Aprile a. c. s. v. urmatórea:

Programa

diu'a I-a nainte amédi la 8 óre.

1. Membrii reuniunii se intrunescu in localitatea indatinata din Lipov'a, — si presiedintele ori vice-presiedintele deschide siedinti'a.

2. Disertatiuni.

3. Propuneri practice din fisica, geografia si istori'a naturei
dup'amédi la 2 óre.

4. Propuneri practice din gramatica, metodulu de propunere si din economia.

5. Gimnastic'a.

a II. di.

6. Aritmetic'a.

7. Motiuni diverse.

8. Otarierea timpulu pentru adunarea venitóre.

6. Inchiderea siedintiei.

10. Autenticarea protocolulu.

Deci toti amatorii de cultur'a si prosperarea invetiamentulu poporalu cu onóre se invita a participá la acésta Adunare generala.

Din siedinti'a comitetulu reuniunii tienuta in Lipov'a ca mai susu.

Veniaminu Martini,

v. pres. reuniunii

Dariu Puticleu,

Notariulu Reuniunii

Anunciu.

Am vediutu pre multi negotiatori, re de credintia, cá nu cugeta la omeni'a si creditulu firmei lor, ci numai cum sè se imbogatiésca repede, fia chiaru amagindu pre comitetele parochiali si pre preotie, — de aceea m'am deritu cum se ferescu de insielatiune pre oo. comitete si pre oo. preoti; ca pentru banii lor se-si capete lucruri bune, si an infintiatu insumi in negotiatori'a mea sub firm'a:

„Nicolau Zsiga si Comp.“

in Oradea Mare, piati'a santulu Ladislau inu depositu mare de ornamente (odasii) bisericesci, precum falóe, patrafire, manusiere (rucavitie) si celelalte; asisderia materiipentru vestminte pretotiesci, materiifeliurite de peru si de metasa pentru prapori si altele.

Pretieurile sunt cele mai eftine, éraspre bunetatea materiei si a lucrulu dau chezesia. Bucurosú servescu si cu mustre celor'a ce dorescu.

Deschilinitu am grigitu la intocmirea pretieuriloru, ca se fie de sém'a tuturor'a, astfelu sunt falóne dela 30 fl. pana la 300 fl. pentruca fiacare comuna bisericesca se-si póa cascigá dupa potintia sa.

Nicolu Diamandi.

Concursu.

Nepresentandu-se aspiranti in numeru ecerutu la terminulu defiptu, se publica nou concursu pentru ostulu invetiatorescu, dela scól'a rom. ort. conf. din Zimbru, pre nga emolumintele si conditiunile publicate deja in Nri. 11, 12 si 13 ai „Luminei“ din anulu curinte.

Diu'a alegerei va fi Marti in septemara luminata, adeca a 2 di a lui Aprile a. c. st. v. —

Zimbru la 9. Martiu st. v. 1874.

Comitetulu parochialu:

In contielegere cu mine: Ioane Anténu. Insp. scol. cerc-